

Unity as the Ideal of Hegel's Philosophy

Alireza Nasirzadeh Bekrabad^{✉1} | Muhammad Asghari²

1. Corresponding Author, PhD Candidate of Philosophy, University of Tabriz, Tabriz. Iran. E-mail: nasirzadehbekrabad@gmail.com
2. Professor of Philosophy Department, University of Tabriz, Tabriz. Iran. E-mail: m-asghari@tabrizu.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 11 August 2021

Received in revised 29

December 2021

Accepted 15 January 2022

Published online 22 September
2022**Keywords:**unity, identity, difference,
absolute, speculative, ichotomy
(duality)

The aim of this article is to consider Hegel's unity, which is "the Unity of Identity and Difference" Or to examine and explain the "unity of seemingly contradictory features in a single coherent whole" in the light of the main problem of Hegel's philosophy, that is, the overcoming of divisions or dualities, as the solution of her philosophy. Unity (Einheit) is an important ideal, goal and end for Hegel's philosophical system. Hence, in his entire philosophical system and in different periods of his intellectual life, the traces of the search for unity are always obvious, from the beautiful artistic unity in Greece to his desired unity, which is a rational, speculative, philosophical, absolute and Mediated unity. For him, the whole of philosophy is nothing but the study of the definition of unity and its realization in society. A unity that, instead of eliminating or absorbing another, tries to preserve and eliminate pluralities and differences by accepting and recognizing another in a single coherent whole. A unity in which differences and dualities do not disappear but are preserved as necessary and inevitable moments. Unity that is not the result of direct intuition but the product and result of passing through different stages and an intersubjective matter. For Hegel, it is not atomism and excessive individualism in the modern world that led to rupture, not mere mystical and abstract unions that wipe out all differences, but the unity of the whole in which All distinctions are preserved.

Cite this article: Nasirzadeh Bekrabad, Alireza; Asghari, Muhammad. (2022). Unity as the Ideal of Hegel's Philosophy. *Journal of Philosophical Investigations*, 16(39): 533-545. DOI: <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.47428.2941>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.47428.2941>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

By adopting the problem-oriented approach instead of the subject-oriented or language-oriented approaches, this article sought to investigate and explain what is the main and main problem of Hegel's philosophy? What was Hegel's solution and what are its unique features? The topic of the article, the general framework of the article, abstract, introduction, titles, headlines and conclusion are designed and written to answer the above questions. The most important finding of this research is that the main problem of Hegel's philosophical system; It is the solution of dualities and dualities; On this basis, Hegel's special unity, i.e. absolute and subjective unity ("the unity of this Identity and this non-immediate" or "the unity of apparently opposite characteristics in a single coherent whole") is considered as the solution of Hegel's philosophy and as the ideal and goal of his philosophy. As we said, Hegel's philosophical system is an attempt to overcome the divisions or dualities before him and his time; The dichotomy that existed in the culture and philosophies before it in Greece and the Middle Ages or new philosophies in diverse and numerous forms (such as mind and object or subject and object, reason and experience, reason and faith, man and God, reason and revelation, freedom and necessity, determinism and discretion, substance and accidents , etc.) have been produced and reproduced. According to Hegel, these dualities are the result of a reflective and understanding-oriented view and approach; he considers reflective and understanding-oriented philosophies to create duality. He considers the necessity of philosophy to overcome these divisions. It can be said that Hegel's philosophy is an attempt to create unity between these philosophical and metaphysical gaps, an attempt that starts with Kant, Fichte and Schelling also continue it, but the attempts that lead to failure according to Hegel, often the unifying actions of the previous ones are insufficient because they are based on the sense of And it is imagination and understanding, they are not more or earlier than the beautiful unity of art, religion, mysticism, existence and imagination, and they are unable to create a concrete unity between the opposites and sides of the duality. In Fichte and Schelling, it is intuitive and immediate, and in Kant it is based on understanding and imagination. But Hegel's philosophy claims that the unity he is looking for is based on reason (both negative or dialectical reason and positive or reflective reason), a concrete, absolute, rational, philosophical and conceptual unity, with the mediation and result of a process and process. Long of unity between opposites. Hegel considers the relationship between different aspects not dualistically but dialectically, related to each other, not completely dependent and not completely independent) and as the unity of opposites in the Identity difference or the unity of this Identity and this non-immediateness. For Hegel, dialectic or negative reason is considered to be the mediator between understanding and positive reason. Understanding is dualistic, it considers all objects as independent and unrelated, but dialectic seeks to create a relationship between those opposite and different objects and at the same time proves their incompleteness and interdependence, and finally, positive reasoning or positive reason seeks the concrete unity of those opposite objects. It is absolute. A unity that tries to preserve and eliminate pluralities and differences by accepting and recognizing the other in a single coherent whole instead of eliminating or absorbing it. Hegel's special unity not only does not diminish the plurality, difference and the other, but tries to maintain them in a single whole. A whole that is not like a melting pot but like a colorful salad. Therefore, the unique feature of Hegelian unity, i.e. the unity of opposites or the unity of identity and otherness,

questions the structure of the previous logics, i.e. the principle of identity and the principle of refusal of contradiction, and presents a more democratic and pluralistic basis for managing the real and concrete world and polyphonic societies. But these are issues that require more, better and more detailed research from different angles.

وحدت به مثابه ایده‌آل فلسفه هگل

علیرضا نصیرزاده بکرآباد^۱ | محمد اصغری^۲

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری فلسفه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: nasirzadehbekrabad@gmail.com

۲. استاد گروه فلسفه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: m-asghari@tabrizu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۰/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۳۱

این مقاله بر آن است تا وحدت مورد نظر هگل، «وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی» (The Unity of Identity and Difference) یا «وحدت ویژگی‌های ظاهراً متضاد در یک کل منسجم واحد» را در راستای مسأله اصلی فلسفه هگل یعنی غلبه بر دویاره‌گی‌ها یا ثنویت‌ها، بعنوان راه‌حل و راه‌کار فلسفه وی، بررسی و تشریح کند. هدف و غایت فلسفه هگل، وحدت (Einheit/Unity)، ایده‌آل است. به نظر هگل کل فلسفه، چیزی جز مطالعه تعریف وحدت و تحقق آن در جامعه نیست؛ از این‌رو همواره ردپای جستجوی وحدت در کل نظام فلسفی او و در دوره‌های مختلف زندگی فکری‌اش آشکار است؛ از وحدت زیبایی هنری در یونان تا وحدت مورد نظرش که وحدتی عقلی، نظرورزانه، فلسفی، مطلق و باواسطه است؛ وحدتی که بجای حذف دیگری یا جذب آن، با قبول و به رسمیت شناختن دیگری در یک کلیت منسجم واحد به حفظ و رفع تکثرات و تفاوت‌ها تلاش می‌کند. وحدتی که در آن، تفاوت‌ها و دوگانگی‌ها از بین نمی‌روند؛ بلکه بعنوان مؤلفه‌های ضروری و اجتناب‌ناپذیر حفظ می‌شوند؛ وحدتی که نه حاصل شهود بی‌واسطه بلکه محصول و نتیجه گذر از مراحل و گذرگاه‌های مختلف و یک امر بین‌الذهانی است. برای هگل، نه اتمیسم و فردگرایی‌های افراطی در جهان مدرن - که گسیختگی به بار می‌آورد - مطلوب است نه وحدت‌گرایی‌های صرف عارفانه و انتزاعی که همه تفاوت‌ها را در دیگ ذوب، محو و نابود می‌کند، وحدت و کلیتی مطلوب هگل است که در آن همه تمایزات و تفاوت‌ها حفظ می‌شوند.

کلیدواژه‌ها:

وحدت، این‌همانی، این‌نه‌آنی، مطلق، نظرورزانه، دویاره‌گی یا ثنویت

استناد: نصیرزاده بکرآباد، علیرضا؛ اصغری، محمد. (۱۴۰۱). وحدت به مثابه ایده‌آل فلسفه هگل. پژوهش‌های فلسفی، ۱۶(۳۹): ۵۴۵-۵۳۳. DOI: <https://doi.org/10.22034/jpiut.2022.47428.2941>

<http://doi.org/10.22034/jpiut.2022.47428.2941>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

وحدت^۱ غایت، هدف و ایده‌آل فلسفه هگل است. اصلاً غایت و تنها هدف فلسفه هگل، تحقق ایده‌آل وحدت است. برای هگل، کل فلسفه چیزی نیست مگر «مطالعه تعریف وحدت؛ یعنی وحدت در کثرت یا این‌همانی در این‌نه‌آنی» (هگل، ۱۹۸۴: ۵۰) و تحقق آن وحدت در جامعه به صورت هارمونی بین فرد و جامعه است و در آگاهی به صورت مطلق در می‌آید. برای هگل، «غایت شناختن و تحقق مطلق، وحدت است و ظهور آن در حوزه سیاسی-اجتماعی یعنی زندگی اخلاقی» (ایفرگان، ۲۰۱۴: ۵۸) و «زندگی اخلاقی^۲ بعنوان وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی در نظر گرفته می‌شود» (گریبر، ۲۰۰۷: ۱۹).

نزد هگل تعارض و تضاد، قاعده غالب بر حیات آدمی است و کشف تعارضات کار فلسفه است. هگل قهرمان کشف تعارضات حیات آدمی و کوشش برای رفع آنها و نیل به وحدت است. طبق تعبیری که خود هگل به کار برده و شارحان‌اش آن را وجه اساسی اندیشه وی می‌دانند، فلسفه وی، فلسفه آشتی^۳ است (مصلح، ۱۳۹۵: ۲۵). بنابراین آشتی، سازگاری، یگانگی و وحدت بین عناصر متعارض و متضاد هدف هگل است. چنانچه استرن هم ذکر کرده است: هدف هگل در کل شاید ناظر به نوعی «آشتی دادن» باشد... پدیدارشناسی روح، نشان دادن موانع و مشکلات تحقق این آشتی دادن است... (حتی به نظر تودور آدورنو) دیالکتیک هگل (هم) در خدمت هدف آشتی است (استرن، ۱۳۹۳: ۳۳۳).

با توجه به اینکه وحدت و آشتی بین عناصر متضاد و متعارض، ایده‌آل و غایت هگل است، نقد وی بر اغلب فلسفه‌های انعکاسی و فاهمه‌محور که آنها را شکاف‌آفرین و ثنوی می‌نامند نیز، بر اساس این ایده‌آل و غایت صورت می‌گیرد؛ همچنان که، با طرح مطلق^۴ در فلسفه نظروزرانه^۵ سعی می‌کند بین اشیا و امور متضاد وحدت ایجاد کند.

۱. ضرورت فلسفه، مسئله اصلی آن و ایده وحدت

به عقیده هگل، چیرگی بر دوآلیسم و ثنویت علت نیاز اصلی ما برای فلسفه است: «دوپاره‌گی^۶، خاستگاه و منشأ نیاز برای فلسفه است» (هگل، ۱۹۷۷: ۸۹). نمونه این ثنویت‌ها و دوپاره‌گی‌ها در تاریخ اندیشه و فلسفه؛ کلی و جزئی، خدا و انسان، نامتناهی و متناهی، فرد و دولت، فرد و اجتماع، انتزاعی و انضمامی، سوژه و اوبژه، روح و جسم، نفس و بدن، ماده و صورت، ماده و روح، عین و ذهن، عقل و سنت، واحد و کثیر، ضرورت و آزادی، خدایگان و بنده و غیره... است. هگل در رساله تفاوت «تفاوت بین نظام فلسفی فیشته و شلینگ»^۷ به بحث ضرورت فلسفه می‌پردازد. فلسفه وقتی حدوث پیدا می‌کند که بدان نیاز باشد. شاید یکی از اساسی‌ترین جملات و اصول هگل در این بند از رساله است که تا پایان عمر فلسفی خود به آن وفادار می‌ماند و آن اینک: گسیختگی یا دوپاره‌گی خاستگاه ضرورت فلسفه است و رسالت فلسفه هم چیرگی بر آن است. مثل اعلای این دوپاره‌گی نزد هگل، گسیختگی بین خدا (مطلق) و جهان (تمامیت واقعیت عینی) می‌باشد... فلسفه بایست جدایی سوژه - اوبژه را دریابد و حق هر کدام را نیز ادا کند. این دقیقه در فلسفه نظری [نظروزرانه] با طرح مطلق به انجام می‌رسد (مرادخانی، ۱۳۸۵: ۲۳۲، ۲۴۶).

برای غلبه بر دوگانگی‌ها، پاسخ اجمالی هگل مینا قرار گرفتن «امر مطلق»^۸ است. مطلق تمامیتی ابژکتیو، کل دانایی و ساختار شناخت ماست. با مطلق، استقلال و محدوده‌های ترسیم شده به وسیله امور متضاد ارتفاع پیدا می‌کنند؛ اما این به معنای آن نیست که دوگانگی‌ها برطرف می‌شوند؛ زیرا که دوگانگی لازمه زندگی است... با تکلیفی که برای فلسفه تعیین شد، گویی که فلسفه پس از این، بزرگ‌ترین نقش‌ها را در اندیشه و زندگی انسان بر عهده خواهد داشت. رفع دوگانگی و تعارضات، دیگر کار دین یا هنر

۱. Einheit/Unity

۲. Sittlichkeit: اصول، عرفها و قواعد حاکم بر زندگی اجتماعی و سیاسی نه اخلاق فردی

۳. Versöhnung

۴. Absolute

۵. Spekulativ/Speculative:

اشپکولاتیو در فارسی نظروزرانه، نظری، متعالی، فراکران‌نگر، نظروری و... ترجمه شده است. می‌توان گفت هیچ کدام رساننده معنا و مفهوم هگلی آن نیست و حتی استفاده ما از معادل نظروزرانه هم نباید بدین معنا باشد که اشپکولاتیو صرفاً ذهنی و نظری است بلکه اشپکولاتیو هم نظری و عملی، هم عین و هم ذهن باهم است.

۶. Entzweiung -Dichotomy

۷. The Difference Between Fichte's and Schelling's System of Philosophy

۸. Das Absolute

نیست. فقط فلسفه قادر است که از سطح فاهمه فرا رود و به مرحله تأمل عقلی^۱ برسد. این کاری است که تنها در فلسفه ممکن می‌شود. در تأمل عقلی هر جزء در نسبت با کل دیده می‌شود. جزء تنها در نسبت با دیگر اجزاء است که آنگونه که هست شناخته می‌شود. معنا و مفهوم هر جزء نیز فقط در نسبت با کل حاصل می‌شود. با چنین رویه‌ای است که فلسفه نظری^۲ امکان وجود پیدا می‌کند. فلسفه نظری تمامیت دانایی انسان، آن هم به صورت نظام مند است؛ البته در نظامی که تعارضات و محدودیت‌ها در نسبتی که با مطلق داشته‌اند کنار رفته است. با این وصف «امر مطلق... این همانی این‌همانی و این‌نه‌آنی است؛ به تعبیر دیگر همراه شدن تعارضات و یگانگی در آن» (مصلح، ۱۳۹۵: ۱۲۷).

قبل از هر چیز باید توجه کنیم در نزد هگل، غلبه بر دوپاره‌گی‌ها به معنای حذف آنها نیست چون مطلقاً که هگل طرح می‌کند کلیتی شبیه دیگر ذوب نیست که در آن افراد و اجزاء؛ ذوب، حل و یا نابود شوند بلکه مطلق برای هگل، وحدت این‌همانی (هویت) و این‌نه‌آنی (دیگری و تفاوت) است و این مطلق در آگاهی انسان و در قالب آثار هنری، مراسمات مذهبی و آثار فلسفی شکل می‌گیرد. «برای فهم معنا و درک اهمیت «مطلق»... و برای فهم راستین ضرورت دریافت و تصریح «مطلق» به مثابه رسالت اصلی فلسفه، باید ببینیم که هگل از کدامین منظر، «مطلق» را در ارتباطی ضروری با فلسفه می‌بیند و چرا بر ساختن آن در آگاهی را رسالت اصلی فلسفه می‌داند. البته از نظر هگل این بر ساختن «مطلق» در آگاهی همیشه رسالت فلسفه نبوده است، بلکه در روزگار هگل و برای هگل، رسالت فلسفه شده است، زیرا در روزگار هگل و برای اوست که گونه‌ای «نیاز فلسفه» پدید آمده است، نیازی که «سبب بیرونی» (آن)... نیاز زمانه و منشأ آن همانا «دوگانگی» «مطلق» است. صحنه نمایان شدن این دوگانگی آنجاست که آنچه پدیدار «مطلق» است از «مطلق» جدا افتاده و خود را به مثابه «بر خود استوار» جامد کرده است (صفاریان، ۱۳۹۶: ۴۵). از منظر هگل نیاز فلسفه آنگاه پدید می‌آید که بی‌جان بکوشد خود را چونان زنده بنماید، یا به سخن دقیق‌تر، هنگامی که فاهمه به مثابه نیروی جامد کردن... چیرگی بر همه چیز را وجهه همت خود بگرداند... این چیرگی فاهمه خود را در پرورش فرهنگی زمانه‌های مختلف در صورت‌های متمایز از تضادها مانند تضاد روح و ماده، نفس و بدن، ایمان و فاهمه، آزادی و جبر و غیره آشکار می‌کند... واپسین نشانه‌های این دوگانگی را در جدال فاهمه و خرد باز می‌شناسد؛ جدالی که اکتونی‌ترین صورت وضعیت تضاد خود را در آن به مثابه تضاد سوژکتیویته مطلق با ابژکتیویته مطلق نماینده است... رسالت فلسفه، حفظ و رفع دوگانگی «مطلق» است... تنها در آگاهی است که حفظ و رفع این دوگانگی پذیرای تحقق می‌شود؛ یعنی تنها آگاهی می‌تواند در یک خود سنجشگری دیالکتیکی به این حفظ و رفع نائل گردد (همان: ۴۶، ۵۰).

برای هگل، «جستار مایه فلسفه، در واقع، مطلق است. اما مطلق، تمامیت است یعنی واقعیت در کل آن است، یعنی عالم. فلسفه با حقیقی سر و کار دارد و حقیقی یعنی کل. افزون بر این، این تمامیت یا کل، زندگی بیکران است و فرآیندی است که از خود پروری. مطلق، همانا فرآیند صیوریت خویش است، دایره‌ای است که پایان خویش را هم چون غایت خویش، پیشاپیش در بردارد و پایان آن همان آغاز آنست... مطلق در اساس نهایت یا پایان این فرآیند است که ماهیت مطلق را برآستی آشکار می‌کند. البته تمامی فرآیند همان مطلق است... و فلسفه می‌باید به صورت فهم سیستماتیک این فرآیند غایت‌مند درآید» (کاپلستون، ۱۳۷۵: ۱۷۳-۱۷۴). هگل در پیش گفتار کتاب پدیدارشناسی روح می‌گوید: «آنچه حقیقی^۳ است، کل (تمامیت) است. اما یک کل، وجودی است که فقط در سایه توسعه‌اش، ذات کامل می‌شود. امر مطلق... ذاتاً یک نتیجه است» (هگل، ۱۳۶۷: ۵۶) به نظر هگل، کار فلسفه (باز) ساختن زندگانی مطلق است... همانا (باز) ساختن آن در کرانمند و از راه آنست و نشان دادن آنست که مطلق، چگونه از راه ذهن انسانی و در آن، خود را به ضرورت هم چون روح، هم چون خودآگاهی، نشان می‌دهد... نزد هگل، مطلق... عبارتست از فرآیند کلی خود-فرانمایی^۴ یا خود-نمایانگری در کرانمند و از راه آن... زندگانی مطلق از سه مرحله اصلی تشکیل می‌شود: ایده منطقی، طبیعت و روح. و سیستم فلسفی سه بخش خواهد شد... که هر بخشی از آن با مطلق سر و کار دارد. منطق، مطلق را (در حالت) «در خویش»^۵ [فی نفسه] مطالعه می‌کند؛ فلسفه طبیعت، مطلق را (در حالت) «برای خویش»^۶ [لنفسه] مطالعه می‌کند و فلسفه روح،

۱. Vernünftige Reflektion

۲. Spekulative Philosophie

۳. Das Wahre

۴. self-expression

۵. in itself

۶. for itself

مطلق را «در خویش و برای خویش» [فی نفسه و لنفسه] مطالعه می‌کند... این سه بخش باهم ساختار فلسفی زندگانی مطلق را تشکیل می‌دهند... (و) مطلق این همانی -در- این نه‌آنی^۱ است (کاپلستون، ۱۳۷۵: ۱۷۵، ۱۷۲، ۱۷۶، ۱۷۷) بنا بر آنچه ذکر شد در نزد هگل، دوگانگی و ثنویت ریشه‌ی نیاز به فلسفه است. وظیفه و تکلیف فلسفه، فائق آمدن بر دوگانگی‌ها و ثنویت‌هاست و هگل با طرح امر «مطلق» و فلسفه «نظرورزان» می‌خواهد ضمن نقد فاهمه و نقد گزاره‌ها و احکام منطق‌های قبلی و نقد فلسفه‌های قبل از خودش از جمله کانت، فیشته و شلینگ، راه‌حل خاص خود را ارائه نماید.

۲. فلسفه و منطق نظرورزان در برابر فلسفه‌ها و منطق‌های فاهمه‌ای و انعکاسی

به نظر دونالد فیلیپ ورنه^۲ هگل یک فیلسوف نظام‌ساز و فلسفه‌اش یک سیستم فلسفی بزرگ به شمار می‌رود و کتاب *پدیدارشناسی روح* او مقدمه سیستم فلسفی هگل است. هر سیستم هم به مثابه یک کل^۳ است. کتاب *پدیدارشناسی روح* هم چون یک دایره است. مرکز این دایره، پیش‌گفتار پدیدارشناسی است که بعد از پایان کتاب نوشته شده است. پیش‌گفتار نیز خودش یک کل به مثابه بیان کلی سیستم هگلی است. در مرکز این سیستم دایره‌وار کل یعنی پیش‌گفتار پدیدارشناسی روح هگل چه چیز قرار دارد؟ نقد هگل بر فاهمه^۴ و فلسفه‌های انعکاسی^۵ و جایگزینی عقل^۶ و اشیپکولاسیون بجای این اشکال ناکافی فلسفیدن (ورنه، ۲۰۰۷: ۱). هگل «فلسفه نظرورزان» را در مقابل فلسفه انعکاسی قرار می‌داد؛ اگرچه بازتاب اعداد و سایر تعینات بازتاب در یکدیگر، در اشیپکولاسیون تنیده شده‌اند، چنین بازتابی فقط یک مرحله از منطق «نظرورزان» است... ویژگی اصلی اشیپکولاسیون در کاربرد مورد نظر هگل این است که اندیشه‌ها (و چیزهای) متضاد و ظاهراً جداگانه را وحدت می‌بخشد. به این گونه، در تقابل با فاهمه تحلیلی، شبیه به تخیل شاعرانه و عرفان است؛ اما از این لحاظ با آنها فرق دارد که مفهومی است و حاصل فاهمه را پیش‌فرض قرار می‌دهد. اشیپکولاسیون با جزم‌گرایی مابعدالطبیعه پیش‌کانتی، ناسازگار است که بر کاربرد فقط یکی از جفت محمول‌های متقابل به ابره‌ها تأکید داشت یعنی مثلاً تأکید می‌کرد که جهان را هم کرانمند است یا بیکران و نمی‌تواند هر دو باشد. در مقابل، اندیشه نظرورزان دو مفهوم را وحدت می‌بخشد و به این گونه، جهان را هم کرانمند می‌داند هم بیکران (اینوود، ۱۳۸۸: ۵۶۸، ۵۶۹، با کمی تغییر). هگل در بخش اول کتاب *دایره‌المعارف علوم فلسفی* یعنی علم منطق بندهای ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲ سه جنبه یا مرحله برای تکوین و توسعه اندیشه منطقی مطرح می‌کند:

۱. **تفکر انتزاعی یا فاهمه**، که اندیشه در این مرحله با وضع تمایزها و تقابل‌ها شروع می‌شود. در این مرحله با مفاهیم محدود و متناهی سر و کار داریم و فرمول ما در برابر ثنویت‌ها و دوپاره‌گی‌ها، طرفداری از این یا آن است.
۲. **جنبه دیالکتیکی یا مرحله عقل سلبی** است که اشیاء در هستی و حرکت خاص خودشان بررسی می‌شوند و تناهی مقولات ناقص فاهمه اثبات می‌شود و تقابل‌ها فرو می‌ریزد.
۳. **جنبه اشیپکولاتیو^۷ یا نظرورزان** و **یا مرحله عقل ایجابی** که ویژگی اصلی آن وحدت بخشیدن به اندیشه‌ها و چیزهای متضاد است. هگل تأکید می‌کند که نظرورزان صرفاً ذهنی و نظری نیست بلکه تضاد بین ذهنیت و عینیت را همراه با تضادهای دیگر حفظ و رفع می‌کند (هگل، ۱۸۳۰: ۲۴۷؛ استرن، ۱۳۹۳: ۷۳؛ اینوود، ۱۳۸۸: ۵۶۹).

از نظر هگل، در مرحله اول تفکر یا مرحله انتزاعی که مبتنی بر فاهمه است، ثنویت و دوگانگی ایجاد می‌شود؛ اما هگل در برابر فاهمه، عقل را مطرح می‌کند. عقل دارای دو وجه سلبی و ایجابی است. عقل سلبی و منفی همان دیالکتیک است، عقل ایجابی و مثبت هم، نظرورزان است. عقل سلبی یا دیالکتیکی بین دو طرف شکافها نسبت، رابطه و وساطت ایجاد می‌کند و ثبات، جدایی و استقلال آن دو طرف را سلب و نفی می‌کند؛ اما عقل ایجابی یا نظرورزان، آنها را در یک کل منسجم واحد یعنی مطلق، در حین

۱. identity-in-difference

۲. Donald Phillip Verene

۳. whole

۴. fahme: verstand-understanding

۵. reflexion/reflection: انعکاسی/بازتابی

۶. vernunft/reason: عقل/خرد

۷. Spekulativ

حفظ تفاوت و تمایزشان، وحدت می‌بخشد. وحدتِ نظرورزانه، وحدتِ این‌همانی و این‌نه‌آنی، وحدتِ اضداد، وحدت در کثرت یا وحدت در عین حفظ تمایز و تفاوت به شمار می‌رود.

البته باید توجه داشته باشیم که قبل از پیش‌گفتار *پدیدارشناسی روح*، «ریشه‌های پروژه نظرورزانة هگل - برای ساخت مطلق به مثابه وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی - می‌تواند در کتابهای تفاوت نظام‌های فلسفی فیشته و شلینگ و دانش و ایمان چاپ شده در سال‌های ۱۸۰۱ و ۱۸۰۲ در دوره ینا، یافت شود. محور مرکزی هر دوی این متون، مسأله وحدت نسبی یا انتزاعی (رابطه علی بین سوژه و اوبژه) در برابر وحدت مطلق (تعین متقابل بین سوژه و اوبژه که هر دو در عین وحدت، تمایزشان نیز حفظ می‌شود) است» (سینبرینک، ۲۰۰۱: ۶۴). به نظر هگل، «رسالت فلسفه، دیدن کثرت در وحدت و وحدت در کثرت است و این یعنی شناخت مطلق» (مرادخانی، ۱۳۹۲: ۳۶). به عبارت دیگر، «تنها رسالت فلسفه... وساطت در انواع تفاوتها و اختلافاتی است که به حسب ضرورت در هئیت وحدتی^۱ پدیدار می‌شوند و فلسفه است که می‌تواند آنها را چونان دقایق^۲ [مؤلفه‌ها] این وحدت ملاحظه کند» (همان: ۳۸).

هگل معتقد است که قبل از او کانت و فیشته از دست یافتن به نوعی نظام واحد از عقل که خود آن را نشانه رفته بودند، ناکام ماندند چرا که «آنها از حوزه فاهمه^۳ فراتر نرفتند و رهسپار حوزه عقل^۴ نشدند. هگل با درنگ در تمییز بین فاهمه و عقل که با خود کانت صراحت یافته بود، فلسفه آنها را فلسفه انعکاسی^۵ نامید... آنها فاهمه را مقدم بر عقل گرفتند و این تقدم، تأسیس نظام واحد و وحدانی را محال نمود؛ چون فاهمه، مضمون فلسفه را گرفتار شقاق و تقابل می‌کند» (همان: ۲۲-۲۳).

۳. وحدتِ هگلی

بنابر آنچه که گفتیم هگل، فلسفه نظرورزانه را از فلسفه‌های انعکاسی یا بازتابی یکطرفه که مال تفکر انتزاعی یا فاهمه است جدا می‌کند. فلسفه‌های انعکاسی، فلسفه‌های این یا آن هستند و طرفدار یک طرف از ثنویت‌ها هستند برای نمونه رئالیسم و اوبژکتیویسم، ذهن را منعکس کننده عین و سوژکتیویسم و ایده‌آلیسم، عین را منعکس کننده ذهن می‌دانند. ایشان رئالیسم، ایده‌آلیسم، عقل‌گرایی و تجربه‌گرایی را یک سویه می‌داند و با طرح اندیشه دیالکتیکی بین تضادها و ثنویتها نسبت و ارتباط برقرار می‌کند، ارتباط و نسبتی که باعث حرکت و تحرک می‌شود و بالاخره با ارائه فلسفه نظرورزانه و با طرح مطلق^۶ سعی می‌کند بین شکافها و دوپاره‌گی‌های ذکر شده در بالا وحدت ایجاد کند؛ اما هگل، وحدت و مطلق مورد نظر خود را از وحدت و مطلق صرف، انتزاعی، شهودی و عرفانی جدا می‌کند، «اینها شامل مفهوم من فیشته، مفهوم وحدت صرف شلینگ، مفاهیم شهود و ایمان یا کوبی و جوهر اسپینوزایی است» (سیپ، ۲۰۱۴: ۵۵). وحدت و مطلق هگلی، مفهومی با واسطه، حاصل بحث و استنتاج و گذر از راه‌های پرفراز و نشیب است؛ اما وحدت شلینگی و عرفانی، بی‌واسطه و حاصل بینش و شهود است. در وحدت و شهود آنها همه تمایزات و تفاوت‌ها از بین می‌روند.^۷

^۱. unity

^۲. momens

مومننت‌ها به دقایق، لحظات، برآیندها، مؤلفه‌ها، مراحل و غیره ترجمه شده است، اما مومننت مورد نظر هگل، der moment به معنای دم، لحظه، دقیقه و هنگام نیست بلکه das moment به معنای مؤلفه، عنصر زنده، جنبه و تکه غیر فیزیکی است. مومننت هگل یک جنبه ای از چیزی یا یک تکه یا مؤلفه از کل که بطور واقعی و فیزیکی تقسیم نمی‌شود بلکه صرفاً در اندیشه و عقل، قابل تقسیم است. (برای توضیحات بیشتر رجوع شود به: صفحه ۱۵۰ فرهنگ لغت هگل اثر مگی و صفحه ۷۷ کتاب شناخت هگل گرابی، زیرنویس مترجم)

^۳. verstand

^۴. vernunft

^۵. reflexionsphilosophie

^۶. absolute

^۷. هگل در آثار اولیه به ویژه در روح مسیحیت و سرنوشت آن، مفهوم انتزاعی را در مقابل زندگی و عشق قرار داد... اما در دوره ینا به این اعتقاد رسید که فلسفه باید مفهومی باشد نه شهودی یا عاطفی. او این اعتقاد را در پیش‌گفتار پدیدارشناسی روح اعلام نمود و هرگز آن را رها نکرد. باید توجه کنیم که هگل علاوه بر نقد شهود و عشق و بی‌واسطه‌گی، منتقد فهم یا فاهمه (Verstand) است. ایشان، فلسفه‌های انعکاسی یا بازتابی یک طرفه و ثنویت‌آفرین را حاصل نگاه فاهمه ای می‌داند و به نظرش منطق حاکم بر فاهمه، منطق‌های کمی و استنتاجی و منطق مبتنی بر اصل این‌همانی (هوهویت) و اصل امتناع تناقض است. آلترناتیو هگل برای شهود، عشق و فاهمه، عقل است. اما کدام عقل؟ عقل مفهومی و با واسطه که نتایج کار فاهمه را هم بعنوان پیش فرض قبول دارد اما به حفظ و رفع آن می‌پردازد. عقل نظرورزانه و وحدت‌آفرین که ویژگی‌ها و چیزهای متنوع و متضاد را در یک کل منسجم و واحد در کنار حفظ تفاوتها وحدت می‌بخشد.

از این رو، هگل آن را به «شب» تشبیه می‌کند که «در آن همه گاوها سیاه‌اند (هگل، ۲۰۱۳: ۱۴)؛ اما در مطلق و وحدت مورد نظر هگل، تمایزات و تفاوتها می‌مانند و مفهوم^۱ برتر از شهود و راه حل تناقضات و تعارضات و جمع و اتحادشان است.

هگل «مطلق را در چیزی فراسوی تجارب و فعالیت‌های انسانی نمی‌بیند. به نظر او، مطلق چیزی است یکسره حاضر یعنی چیزی که موجود و بالفعل است و نه چیزی بر فراز چیزها یا زیر آنها. مطلق هگلی نه در آگاهی فرازمینی نه در دیدگاهی جامع و بی‌زمان، بلکه در فعالیت‌های خلاقانه و محصولات هنرمند، ایمان و پرستش انسان مذهب و بینش‌های نظام‌مند فیلسوف تحقق می‌یابد» (فیندلی؛ بریج، ۱۳۸۷: ۱۹). فلسفه برای هگل در کتاب پدیدارشناسی روح، صورت معقول مطلق است، در مقایسه با فلسفه، هنر؛ صورت محسوس و دین هم صورت تمثیلی یا خیالی از مطلق به حساب می‌آید. فلسفه، برترین حالت درک مطلق به واسطه مفاهیم است نه به واسطه شهود (شلینگ، بویمه و عرفان) و نه حس و نه خیال.

نزد هگل، «امر مطلق... اساساً یک نتیجه است» (هگل، ۲۰۱۳: ۱۶) آن هم نتیجه و حاصل یک پروسه و روند طولانی با منازل مراحل مختلف و با نمودها و صور متناقض و متفاوت که نزد هگل، همه آنها؛ مؤلفه‌ها یا عناصر متحرک و زنده یک امر واحد و هریک به اندازه دیگری ضرورت دارند. کتاب پدیدارشناسی روح هم نمایش روند و پروسه ظهور و رشد و تحقق آن امر واحد و مطلق است. مثل بررسی رشد و شکوفایی یک غنچه و بعد گل و شکوفه دادن و نهایت میوه شدن آنها در یک درخت به صورت نمایش زنده. بنابراین جستجوی وحدت در فلسفه هگل در مقایسه با دیگر فلاسفه و عرفا هم شامل موضوعات متنوع و متکثر است و هم چنین تلاشی موفق‌تر برای حفظ تنوع و تکرار در حین وحدت و این همانی به شمار می‌رود.

هگل هم مانند فیشته، شلینگ و شلاپرماخر، اندیشه «وحدت جهان در خدا» را که در اصل از اسپینوزا است، در سر داشت و لااقل از جهت گستردگی دامنه موضوعات متکثری که می‌خواهد به آنها وحدت بخشد، از دیگران موفق‌تر است. در دوگانه انگاری کانتی بین جهان محسوس و مقولات عقل و تکلیف اخلاقی و قواعد طبیعت تعارض وجود دارد. همین تعارض در فیشته به صورت تقابل میان تکلیف و واقعیت درآمد. هگل درصدد است که وحدت هستی را در حالی که تنوع و تکثرات عالم نفی نشده باشد، حفظ کند. وی نمی‌خواهد مثل شلینگ وجود را به هویت نامتعیین مطلق بازگرداند که تکرار و تنوع آن از بین برود. وضع مطلوب در نظر هگل رسیدن به نظامی است که در آن عالم معنای واحد داشته باشد و تنوع آن نیز پذیرفته شده باشد (مصلح، ۱۳۹۵: ۲۲۸).

با اینکه وحدت برای هگل یک امر ایده‌آل است، اما وضعیت مطلوب در تحقق امر وحدت، حفظ تنوع، تکرار، تفاوت و اعداد است. در هگل، «وحدت نهایی صرفاً در دل کلی محقق می‌شود که نفی را به عنوان عنصر برسانده‌اش درون خود دارد. پس اجزای مطلق، در وحدتی صوری کنار یکدیگر قرار نمی‌گیرند، چرا که امر حقیقی دیگر موضع منفعلانه خود را ترک می‌کند و خود بدل به سوژه‌ای فعال می‌شود (به گفته خود هگل در پیش‌گفتار پدیدارشناسی) «همه چیز منوط به شناخت و بیان امر حقیقی، نه تنها به منزله جوهر بلکه هم چنین به منزله سوژه است.»... می‌توان ادعا کرد که هدف از «سوژه قلمداد کردن» امر حقیقی، زیر سؤال بردن آموزه «همه یکی است» شلینگی و تأکید بر این مسأله است که اتفاقاً همه یکی نیست... نگرش وحدت‌انگارانه شلینگ، دوگانه سوژه/ابژه را به تمامی از بین می‌برد و با غوطه‌ور ساختن سوژه در جوهر، آن را به نوعی بساطت بی‌خاصیت تقلیل می‌دهد تا دیگر نشانی از شقاق و دوپارگی باقی نماند. هگل نیز با بخشی از رویکرد مزبور موافق است که سوژه در دل «کل» به حقیقتش دست می‌یابد و «امر حقیقی، کل است»؛ در عین حال، وجود نوعی تمایز میان سوژه و «کل» را نیز به رسمیت می‌شناسد (اردبیلی، ۱۳۹۴: ۶۰-۶۱). پس برای هگل مسأله فلسفه اگر چه غلبه بر دوگانگی‌ها و ثنویت‌هاست اما ایشان دنبال حذف دوگانگی‌ها و تفاوت‌ها نیست و از سوی دیگر، هگل اگر چه دنبال وحدت است اما وحدت مورد نظر او، وحدت صرف هم نیست. هگل نه تنها با دوآلیسم (دوگانه‌انگاری)^۲ و دیکوتومی‌ها سازگاری ندارد؛ بلکه با مونیسیم و وحدت‌گرایی صرف هم می‌جنگد. وی از سویی وحدت انگارانه جوهری اسپینوزا و وحدت انگاری ایدئالیستی شلینگ را مورد انتقاد قرار می‌دهد و آن را به طرز افراطی خودهمان^۳ و فاقد تمایز می‌داند؛ و از سوی دیگر اتمیسیم طرفداران روشنگری یا ثنویت‌گرایی افراطی را رد می‌کند. اصطلاح هگلی این‌همانی در عین تفاوت و این‌همانی بواسطه و از طریق دیگری است. ... چنانکه استرن تأکید کرده: «هگل، روح را سوژه‌ای می‌خواند که با یافتن خود در «دیگری» اش، این رابطه این‌همانی - در (عین) تفاوت را در نسبت با جهان تجسم می‌بخشد؛ در نتیجه، سوژه با وجود

1. begriff

2. dualism

3. self-identical

اینکه جدای از جهان (ثنویت‌گرایی افراطی) نیست؛ در عین حال غیر قابل تشخیص از جهان (وحدت‌انگاری افراطی) نیز نیست» (همان: ۶۱-۶۲).

بنابراین در اندیشه هگل، نه اتمیسم و فردگرایی‌های افراطی در جهان مدرن مطلوب است که گسیختگی به بار می‌آورد نه وحدت‌گرایی‌های صرف عارفانه و انتزاعی که همه تفاوت‌ها را در دیگ ذوب، محو و نابود می‌کند، بلکه وحدت و کلیتی که در آن همه تمایزات و تفاوتها حفظ می‌شوند.

۳-۱. مشخصه‌های وحدت هگلی

هگل، تحقق ایده‌آل (وحدت) را به صورت هدف و غایت فلسفه در نظر می‌گیرد... ایده‌آل هم در حوزه‌های تئوریک-فلسفی و هم در حوزه‌های اجتماعی-فرهنگی... (ایفرگان، ۲۰۱۴: ۵۱). به نظر مایکل اینوود: «هگل اغلب ترجیح می‌دهد تا از Einheit (به معنای «وحدت، یگانگی» و مشتق از Ein به معنای یک و نیز حرف تعیین نامعین) استفاده کند، زیرا گرایش دارد Identität (مشتق از Idem لاتینی به معنای «همان») را به همانندی انتزاعی ناشی از فاهمه مربوط سازد» (اینوود، ۱۳۸۸: ۲۷۵-۲۷۴)؛ اما اگر به محتوای اندیشه هگل در باب وحدت بخشی نظورزانه عقل، دقت کنیم می‌توانیم بگوییم در نزد هگل، نه تنها کلمه «این‌همانی» بلکه کلمه «وحدت» هم برای این وحدت بخشی نظورزانه عقل، ناقص و نارساست. «وحدت، یک بیان ناقص از حقیقت نظورزانه است زیرا آن همانندی انتزاعی را بیان می‌کند» (گریبر، ۲۰۰۷: ۱۹)؛ اما وحدت مورد نظر هگل، در بطن و متن خودش علاوه بر همانندی و این‌همانی، شامل و حافظ این نه‌آنی و اضداد نیز است. برخی از ویژگی‌های مهم وحدت هگلی عبارتند از:

۳-۱-۱. وحدت نظورزانه

در مقایسه با فلسفه‌های انعکاسی و فاهمه‌محور، آلترناتیو هگل، فلسفه نظورزانه است. مفهوم نظورزانه هگل، مفهوم ویژه وحدت است که به هگل اجازه می‌دهد تا این فرم ویژه وحدت در عین تفاوت و تمایز را مفهوم‌سازی کند. ویژگی اصلی آن وحدت بخشیدن به اندیشه‌ها و چیزهای متضاد است. برای هگل، نظورزانه صرفاً ذهنی و نظری نیست بلکه تضاد بین ذهنیت و عینیت را همراه با تضادهای دیگر رفع می‌کند. فلسفه نظورزانه هگل، ساختن مطلق به مثابه وحدت این‌همانی و این‌نه‌همانی است. نزد هگل، تفکر فاهمه‌ای؛ انتزاعی و ثنوی است. متفکر فاهمه‌گرا طرفدار یکی از شکاف‌هاست. به نظر هگل، بعد از وجه فاهمه‌ای یا انتزاعی تفکر که شاهد شکاف و دوپارگی ذهن و عین با تمام اشکال متافیزیکی، دینی، سیاسی و اجتماعی‌اش هستیم، تفکر دیالکتیکی یا عقل سلبی داریم که مرحله عبور از تفکر انتزاعی و ذهنی فاهمه به ساحتی است که ذهن با عین بجای شکاف و دوپاره‌گی؛ رابطه برقرار می‌کند؛ رابطه دیالکتیکی همراه با سلب و نفی امر جداگانه و محدود است و در نهایت وارد شدن به مرحله یا وجه سوم تفکر یعنی نظورزانه که وحدت اضداد در حین حفظ تفاوت‌هایشان است.

«وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی، مخفی‌ترین راز اشپکولاسیون را نمایان می‌سازد. آن معمای اصلی یا وظیفه فلسفه نظورزانه را بیان می‌کند. علم منطقی و حتی کل فلسفه هگل، می‌تواند بعنوان یک سری کوشش‌هایی برای فهم و درک وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی تفسیر شود... فاهمه اصرار می‌کند که (چنین وحدتی) را غیر قابل فهم و تصور بنامد. با این همه، طبق نظر هگل، عقل یا اشپکولاسیون، قادر به درک این وحدت است» (موریس، ۲۰۰۸: ۵۰).

فاهمه یا انعکاس برای درک وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی شکست می‌خورد؛ زیرا گرایش آن دیدن این‌همانی و این‌نه‌آنی به صورت مقولات کاملاً متضاد است. این شکست برای درک وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی منجر به یک سلسله مسائل فلسفی هم چون مسائل مرتبط با دوگانگی‌های بین روح و ماده، روح و بدن، ایمان و عقل، آزادی و ضرورت می‌شود... (اما) عقل یا اشپکولاسیون، وجهی از تفکر، می‌تواند به طور صحیح آن وحدت را درک کند (همان: ۹۶). به نظر هگل «معیار [برای فلسفه نظورزانه واقعی] اصل وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی است که هم چنین بعنوان اصل وحدت سوژه و اوبژه آشکار می‌شود» (ایفرگان، ۲۰۱۴: ۵۱).

۳-۱-۲. وحدت دموکراتیک

ویژگی و مشخصه نظورزانه وحدت هگلی این امکان را ایجاد می‌کند که هگل، هر یک از طرف‌های دوپاره‌گی‌ها را بعنوان یک مؤلفه ضروری وحدت حفظ می‌کند. «آگاهی هرگز آنها را [دو مومن را] وحدت نمی‌بخشد یا آنها را ترکیب نمی‌کند... [بلکه آگاهی]

آنها را صرفاً به صورت مؤلفه‌های غیرقابل اجتناب خودش نگه می‌دارد.» (ورن، ۲۰۰۷: ۱) و این باعث می‌شود نگاه و رویکرد هگل به دیگری، غیریت و اضداد، بجای حذف و پاکسازی و نابودی‌شان، یا جذب و حل‌شان، حفظ و رفع آنها در یک کلیت قوی‌تر، غنی‌تر و حتی دموکراتیک‌تر باشد. کلیتی که در آن بجای رویکرد حذفی یا جذبی دیگری و غیریت، قبول و به رسمیت‌شناسی متقابل دیگری شکل می‌گیرد. چنانکه گفتیم در نزد هگل؛ ضرورت فلسفه بخاطر وجود شکاف‌ها و ثنویت هاست؛ اما فلسفه‌های انعکاسی و فاهمه‌ای فقط یک طرف شکاف‌ها را ترجیح داده‌اند و فیلسوفانی چون شلینگ نیز با طرح مطلق سعی در ایجاد وحدت بین دوپاره‌گی‌ها بودند؛ اما وحدتشان چیزی جز حذف تفاوت‌ها و دیگری نبود؛ اما در وحدت مورد نظر هگل در فلسفه نظروزرانه؛ دیگری با ویژگی‌های متفاوت و متضادش حفظ می‌شود و در یک کلیت منسجم واحد ارتقاء و تعالی می‌یابد و از این رو ما می‌توانیم با استفاده از این امکانات فلسفه هگل بجای سیاست‌های حذف فیزیکی (ترور) و یا حل و جذب فرهنگی (الیناسیون) دیگری، وجود و هویت دیگری و دیگران را با تمام تفاوت‌ها و تمایزها برسمیت بشناسیم و در یک کلیت منسجم واحد؛ همگی آزاد، مستقل و برابر زندگی کنیم، پس این رویکرد می‌تواند به ما کمک کند که بجای برداشت‌های تمامیت‌خواهانه و فاشیستی، قرائت دموکراتیک‌تری از هگل ارائه بدهیم.

۳-۱-۳. وحدت مطلق

وحدت مورد نظر هگل در «مطلق» تحقق پیدا می‌کند. برای هگل «مطلق، وحدت سوژه و اوبژه است» (ایفرگان، ۲۰۱۴: ۵۴). در مطلق هگل برخلاف امثال شلینگ، تفاوتها و دوگانگی‌ها از بین نمی‌روند؛ بلکه بعنوان مؤلفه‌های ضروری و اجتناب ناپذیر حفظ می‌شوند. در مطلق هگل، جزئیات در کلیت، کرانمند در بیکران یا متناهی در نامتناهی حذف، جذب و یا حل نمی‌شود بلکه بعنوان مؤلفه ضروری حفظ می‌شود و مطلق، امری متعال یا فراسوی اجزاء، افراد و امور متناهی نیست. «هگل، کوشش باریک بینانه‌ای می‌کند تا میان کرانمند و بیکران پیوندی برقرار کند و آن دو را به هم نزدیک کند بی‌آن که بیکران را با کرانمند یکی کند یا آن که کرانمند را غیر واقعی یا وهمی بینگارد و طرد کند. کلیت از راه نمودهای ویژه خویش و در آنها می‌زید، خواه پای کلیت بیکران در میان باشد، یعنی مطلق، خواه کلیتی نسبی بنام دولت» (کاپلستون، ۱۳۷۵: ۳۱)

در مقایسه با وحدت صوری، انتزاعی و نسبی فلسفه‌های انعکاسی که به رابطه علی بین سوژه و اوبژه قائل‌اند، هگل وحدت مطلق و انضمامی را طرح می‌کند که تعیین متقابل بین هر دوی سوژه و اوبژه در عین وحدت و تمایزشان حفظ می‌شود. «وحدت نسبی یا انتزاعی (رابطه علی بین سوژه و اوبژه) در برابر وحدت مطلق (تعیین متقابل بین سوژه و اوبژه که هر دو در عین وحدت، تمایزشان نیز حفظ می‌شود» (سینبرینک، ۲۰۰۱: ۶۴).

۳-۱-۴. وحدت عقلی و فلسفی

در مقایسه با وحدت زیبای هنری و حسی یونان، وحدت شهودی-عرفانی بویمه و شلینگ، وحدت وجودی هولدرلین و نسبت به وحدت فاهمه‌ای کانت، وحدت مورد نظر هگل، وحدت عقلی و فلسفی است. وحدتی که محصول و نتیجه گذر از مراحل و گذرگاه‌های مختلف است. هگل «عقل را (در یک شیوه متفاوت از فلسفه انعکاس) بعنوان قوه وحدت‌بخش» (ایفرگان، ۲۰۱۴: ۴۸). بکار می‌گیرد. برای هگل، مطلق یک این همانی انتزاعی و خنثی به استثنای همه تفاوت‌ها و تعیین‌ها نیست بلکه یک این همانی انضمامی، یک این همانی -درعین- این نه‌آنی است. مطلق نه از طریق شهود عقلی بلکه از طریق تفکر مفهومی و سیستم فلسفی عقلی درک می‌شود (اورمان، ۲۰۱۰: ۱۲).

۳-۱-۵. وحدت با واسطه

وحدت مورد نظر هگل، وحدت بی‌واسطه و شهودی عرفان و صوفیانه نیست؛ بلکه وحدت حاصل قبول دیگری و به وساطت دیگری و اضداد است. از این رو وحدت مورد نظر هگل، نه یک امر درونی، روانی، ذهنی و روانشناختی بلکه یک امر بین‌الذهانی و اجتماعی است. چنانکه قبلاً ذکر کردیم برای هگل، تحقق وحدت در جامعه به صورت هارمونی بین فرد و جامعه است و ظهور و بروز وحدت در حوزه سیاسی-اجتماعی یعنی زندگی اخلاقی و زندگی اخلاقی هم نه به صورت این همانی صرف بلکه بعنوان وحدت این همانی و این نه‌آنی در نظر گرفته می‌شود.

نتیجه‌گیری

این مقاله با اتخاذ رویکرد مسأله‌محور بجای رویکردهای موضوع محور یا زبان محور، به دنبال بررسی و تبیین مسأله اصلی و عمده فلسفه هگل، راه حل او، و ویژگی‌های منحصر بفرد آن بود. موضوع مقاله، چهارچوب کلی مقاله، چکیده، مقدمه، عنوان‌ها، سرتیترها و نتیجه‌گیری، برای جواب به سؤالات فوق طراحی و نوشته شده است. مهم‌ترین یافته این پژوهش این است که مسأله اصلی و عمده سیستم فلسفی هگل؛ حل دوگانگی‌ها و ثنویت هاست؛ بر این اساس، وحدت خاص هگل یعنی وحدت مطلق و نظروزرانه («وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی» یا «وحدت ویژگی‌های ظاهراً متضاد در یک کل منسجم واحد») بعنوان راه‌حل فلسفه هگل و به مثابه ایده‌آل و غایت فلسفه او در نظر گرفته شده است.

چنانکه گفتیم تلاش سیستم فلسفی هگل بر این است که برای دوپاره‌گی‌ها یا ثنویت‌های قبل از خود و زمانه‌اش فائق آید؛ دوپاره‌گی‌هایی که در فرهنگ و فلسفه‌های قبل از خود در یونان و قرون وسطی یا فلسفه‌های جدید در قالب‌های متنوع و متعدد (همچون ذهن و عین یا سوژه و ابژه، عقل و تجربه، عقل و ایمان، انسان و خدا، عقل و وحی، آزادی و ضرورت، جبر و اختیار، جوهر و عرض و غیره) تولید و تکثیر شده‌اند. به زعم هگل، این ثنویت‌ها حاصل نگاه و رویکرد انعکاسی و فاهمه‌محور است، ایشان فلسفه‌های انعکاسی و فاهمه‌محور را ثنویت‌آفرین می‌داند. ضرورت فلسفه را این می‌داند که بر این دوپاره‌گی‌ها غلبه کند. می‌توان گفت فلسفه هگل تلاشی است برای ایجاد وحدت بین این شکاف‌های فلسفی و متافیزیکی، تلاشی که از کانت شروع می‌شود، فیشته و شلینگ هم ادامه‌اش می‌دهد اما تلاش‌هایی که به زعم هگل به شکست منتهی می‌شود، اغلب اقدامات وحدت‌آفرین قبلی‌ها ناکافی‌اند؛ زیرا مبتنی بر حس و خیال و فاهمه است، از وحدت زیبایی هنری، دینی، عرفانی، وجودی و خیالی بیشتر و بیشتر نیستند و از ایجاد وحدت انضمامی بین اضداد و طرف‌های ثنوی عاجزاند، وحدت‌شان در یونان حسی و هنری، در بومی‌ها و هولدرلین، عرفانی و وجودی، در فیشته و شلینگ، شهودی و بی‌واسطه و در کانت نیز مبتنی بر فاهمه و قوه خیال است.

اما فلسفه هگل ادعا دارد که وحدت مورد نظرش مبتنی بر عقل است (هم عقل سلبی یا دیالکتیکی و هم عقل ایجابی یا نظروزرانه)، وحدتی انضمامی، مطلق، عقلی، فلسفی و مفهومی، با واسطه و حاصل و نتیجه یک پروسه و روند طولانی از وحدت بین اضداد. هگل رابطه بین وجوه مختلف را نه ثنوی بلکه بصورت دیالکتیکی، مرتبط به هم، نه کاملاً وابسته و نه کاملاً مستقل) و به صورت وحدت اضداد در عین تفاوت یا وحدت این‌همانی و این‌نه‌آنی در نظر می‌گیرد. برای هگل، دیالکتیک یا عقل سلبی، حکم واسطه بین فاهمه و عقل ایجابی یا نظروزرانه محسوب می‌شود. فاهمه، ثنویت‌آفرین است، همه اشیا را مستقل و نامرتب می‌داند؛ اما دیالکتیک درصدد ایجاد رابطه بین آن اشیا متضاد و متفاوت و در عین حال اثبات ناقص بودن و وابسته به هم بودنشان است و در نهایت، نظروزرانه یا عقل ایجابی درصدد وحدت انضمامی آن اشیا متضاد در مطلق است. وحدتی که بجای حذف دیگری یا جذب آن، با قبول و برسمیت‌شناسی دیگری در یک کلیت منسجم واحد به حفظ و رفع تکررات و تفاوتها تلاش می‌کند. وحدت ویژه هگلی، نه تنها کثرت، تفاوت و دیگری را کم رنگ نمی‌کند بلکه به حفظ آنها در یک کلیت واحد تلاش می‌کند. کلیتی که نه شبیه دیگر ذوب بلکه شبیه سالاد رنگارنگ است. بنابراین، ویژگی منحصر بفرد وحدت هگلی یعنی وحدت اضداد یا وحدت هویت و غیریت، ساختار منطق‌های قبلی یعنی اصل هوهویت و اصل امتناع تناقض را زیر سؤال می‌برد و برای مدیریت جهان واقعی و انضمامی و جوامع چندصدایی، اساس و پایه دموکراتیک‌تر و پلورنالیستی به نمایش می‌گذارد. این موضوعات و مسائل تحقیقات بیشتر، بهتر و دقیق‌تری از زوایای مختلف را می‌طلبند.

منابع

- اردبیلی، محمدمهدی. (۱۳۹۴). آگاهی و خودآگاهی در پدیدارشناسی روح هگل، چاپ دوم، تهران: نشر روزبهان.
 استرن، رابرت. (۱۳۹۳). هگل و پدیدارشناسی روح، ترجمه محمدمهدی اردبیلی؛ سیدجواد سیدی، چاپ اول، تهران: انتشارات ققنوس.
 اینوود، مایکل. (۱۳۸۸). فرهنگ فلسفی هگل، ترجمه حسن مرتضوی، تهران: نشر نیکا.
 صفاریان، حامد. (۱۳۹۶). برزهد فراکران نگر در فلسفه هگل، ویراست نخست. www.hegelbefarsi.com
 فیندلی، جان؛ بریج، جان. (۱۳۸۷). گفتارهایی درباره فلسفه هگل، ترجمه حسن مرتضوی، تهران: نشر چشمه.
 کاپلستون، فردریک. (۱۳۷۵). تاریخ فلسفه از فیشته تا نیچه، جلد هفتم، ترجمه داریوش آشوری، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی و انتشارات سروش.
 مرادخانی، علی. (۱۳۸۵). هگل و فلسفه مدرن، تهران: مهرنیوشا.

مصلح، علی اصغر. (۱۳۹۵). گئورگ ویلهلم فریدریش هگل، چاپ دوم، تهران: انتشارات علمی.
 هگل، گئورگ ویلهلم فریدریش. (۱۳۶۷). مقدمه‌ای بر پدیدارشناسی روح، ترجمه و شرح محمود عبادیان، ارومیه: انتشارات انزلی.

References

- Ardabili, Mohammad Mahdi. (2014). *Consciousness and Self-Awareness in Hegel's Phenomenology of Spirit*, 2nd edition, Tehran: Rozbahan Publishing House. (In Persian)
- Capleston, Frederick. (1996). *The History of Philosophy from Fichte to Nietzsche*, Vol.7, translated by Dariush Ashuri, Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company and Soroush Publishing Company. (In Persian)
- Findlay, John; W. Burbidge. (2008). *The Logic of Hegel's Logic an ... Hegel: a re-examination and John the logic of ...* translated by Hassan Mortazavi, Tehran: Cheshme Publishing House. (In Persian)
- Grier Philip T. (2007). *Identity and Difference, Studies in Hegel's Logic, Philosophy of Spirit and Politics*, State University of New York Press.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. (1367). *An Introduction to the Phenomenology of the Mind*, translation and interpretation by Mahmoud Ebadian, Urmia: Anzali Publications. (In Persian)
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. (1830). *Enzyklopädie Der Philosophischen Wissenschaften Im Grundrisse* Iii, Werke, Band 10.
- Hegel. (1977). *The Difference Between Fichte's and Schelling's System of Philosophy*, Translated and edited by W. Cerf; H. S. Harris, Albany: State University of New York Press.
- Hegel. (1984). *Lectures on The Philosophy of Religion*, Vol. I, Translated by R. F. Brown; P. C. Hodgson; J. M. Stewart, University of California Press
- Hegel. (2010). *Encyclopedia of The Philosophical Sciences in Basic Outline*, Part I: Science of Logic, Translated and Edited by Klaus Brinkmann; Daniel O. Dahlstrom, Cambridge University Press.
- Hegel. (2010). *Philosophy of Mind* (Hegel's Encyclopedia of The Philosophical Sciences), Translated by William Wallace; A. V. Miller, Oxford University Press.
- Hegel. (2013). *The Phenomenology of Spirit*, Edited and Translated by Terry Pinkard.
- Ifergan, Pini. (2014). *Hegel's Discovery of The Philosophy of Spirit*, Translated by Nessa Olshansky-Ashtar, Palgrave Macmillan.
- Inwood, Michael. (2009). *Hegel's Philosophical Culture*, translated by Hassan Mortazavi, Tehran: Nika Publishing. (In Persian)
- Moradkhani, Ali. (2006). *Hegel and Modern Philosophy*, Tehran: Mehrnyusha. (In Persian)
- Morris, Michael Eugene. (2008). *The Unity of Identity and Difference as The Ontological Basis of Hegel's Social and Political Philosophy*, Notre Dame, Indiana.
- Mosleh, AliAsghar. (2015). *Georg Wilhelm Friedrich Hegel*, 2nd edition, Tehran: Scientific Publications. (In Persian)
- Orman, Enver. (2010). On Hegel's Concept of The Absolute, *Kayqi*/15.
- Safarian, Hamed. (2016). *Farakran Negar's Proposal in Hegel's Philosophy*, 1st edition. www.hegelbefarsi.com. (In Persian)
- Seip, Ludwig. (2014). *Hegel's Phenomenology of Spirit*, Translated by Daniel Smyth, Cambridge University Press.
- Sinnerbrink, Robert Sixto. (2001). *Absolute Identity: Hegel's critique of reflection*, The University of Sydney. <https://Ses.Library.U Syd.Edu.Au>
- Stern, Robert. (2013). *Hegel and Phenomenology of Spirit*, translated by MohammadMahdi Ardabili; Seyyed Javad Sidi, 1st edition, Tehran: Phoenix Publications. (In Persian)
- Turken, Alper. (2015). *The Mystical Content of Hegel's Concept of The Speculative*, Hegel-Jahrbuch.
- Verene, Donald Phillip. (2007). *Hegel's Absolute: an introduction to reading the phenomenology of spirit*, Suny Press.